Vi kan ikke overlate kampen mot terrorisme til andre

Taler	Dato	Sted
Jan Petersen	3 oktober 2005	Oslo Militære Samfund

Kjære forsamling,

- Det er jo tradisjon at utenriksministeren holder et foredrag hvert år i Oslo Militære Samfund. Det er en hyggelig tradisjon, synes jeg. Det gir anledning til å stake ut veien videre. I år blir dette annerledes for meg - jeg har bare et par uker igjen. La meg derfor benytte anledningen til å reflektere over noen av de utfordringer og veivalg jeg har møtt i disse fire årene.

Vi vant valget 10. september 2001. Dagen etter raste tårnene i World Trade Center. Terroraksjonene mot New York og Washington 11. september ble en dramatisk vekker for den vestlige verden og den første store ytre begivenhet som preget min periode. Vi var for lengst ferdig med truslene fra den kalde krigen. Men for første gang ble artikkel V i NATO-pakten utløst. Et nytt trusselbilde fra internasjonal terrorisme fremsto tydelig.

- Det preget også nøkkeloverrekkelsen i Utenriksdepartementet hvor Thorbjørn Jagland og jeg understreket nødvendigheten av samhold.

Og det var samhold som preget den euroatlantiske alliansen i tiden etter 11. september. Taliban-regimet i Afghanistan ble fjernet. Vi hadde en felles strategi for å møte truslene. Perspektivet om masseødeleggelsesvåpen i terroristenes hender var skremmende. Bali, Madrid, Beslan, London, Sharm El Sheikh og nå sist igjen Bali er eksempler på at kampen mot terrorisme fortsatt må stå høyt på den sikkerhetspolitiske dagsorden.

Mens vi på 90-tallet diskuterte om NATO skulle gå "out of area", har Norge i 2005 soldater i Afghanistan og Irak. En soldat jeg møtte på Ørland hovedflystasjon for noen uker siden uttrykte det ganske treffende; "for oss har

aldri krigen vært nærmere". Folk flest opplever at truslene ofte er fjerne og udefinerbare. For våre militære har konfliktene rykket atskillig nærmere.

Sentralt for meg i disse fire årene har vært: Det er ikke et alternativ for Norge å overlate kampen mot terrorisme til andre. Vår sikkerhet er avhengig av at vi klarer å bryte opp terroristnettverk. Å bygge stabile samfunn i land som Afghanistan og Irak handler også om Norges trygghet. Det er i Norges langsiktige interesse å bekjempe terroristenes ondskap.

Ingen bør være i tvil om at situasjonen i Afghanistan har betydning for norsk hverdagsvirkelighet. Du skal ikke mange kvartalene bort fra dette hus før du kan finne ut at gateprisen på heroin svinger med opiumsproduksjonen i Afghanistan. Så å si all heroin som omsettes i Norge, kommer fra Afghanistan og bidrar til å finansiere krigsherrer og terrorisme.

Irak

Den andre store, ytre hendelse var Irak-krigen - og den er fortsatt en faktor i norsk utenrikspolitikk.

La meg derfor raskt rekapitulere: Saddam Hussein var en av verdens verste despoter, med invasjonen i Kuwait og bruk av masseødeleggelsesvåpen mot egen befolkning på rullebladet.

Verdenssamfunnet hadde grunn til å mistenke ham for å ha masseødeleggelsesvåpen og FNs Sikkerhetsråd vedtok derfor resolusjon etter resolusjon. Saddam Husseins handlingsmønster var lenge slik at han fyrte opp under en slik mistanke.

Vi husker alle utenriksminister Powells tale til Sikkerhetsrådet. Vi vet nå at den bygget på feil fakta. Men det var en sterk tale som gjorde inntrykk - også på meg. Men vi hadde ikke noe selvstendig grunnlag for å vurdere fakta. Derfor kunne jeg ikke gå god for dens innhold, men jeg sa følgende til Stortinget: "Jeg legger til grunn at våpeninspektørene nå gjennomgår og vurderer nærmere den informasjonen som er lagt frem fra amerikansk side, og rapporterer tilbake til Sikkerhetsrådet".

Dette peker på en viktig norsk holdning i sluttfasen frem til krigen startet: Vi

ønsket å gi FNs våpeninspektører mer tid til å få klarlagt fakta.

Så kom krigen. Som alle husker støttet ikke Norge denne fordi den manglet en klar folkerettslig hjemmel i form av et Sikkerhetsrådsvedtak.

Noen har i norsk debatt hatt den freidighet å tro de kan lese seg inn i mitt indre og vite at jeg "egentlig" hadde ønsket norsk støtte til krigen hvis jeg bare hadde "fått lov" av Statsministeren. Slik er det ikke - og jeg ber om at man husker at mine uttalelser gjennom lang tid nettopp gikk på å følge Sikkerhetsrådet. Det var så tydelig at jeg selvsagt ikke med noen troverdighet kunne ha skiftet spor.

Men vi har ikke fulgt Sikkerhetsrådet bare da - vi har også gjort det senere. Sikkerhetsrådet har bedt om bidrag til at landet stabiliseres. Det har vi etterkommet gjennom hjelp til gjenoppbygging og ved innsats av militære: Den store komponenten var ingeniørtroppene i Sør-Irak, men også stabsoffiserer og bidrag til NATOs treningsmisjon er viktig.

Vi vet at situasjonen i Irak er meget vanskelig - og vi kan ikke garantere noen lett vei. Men Irak har hatt et valg, har nå et parlament og en regjering. Sikkerhetsrådet har erklært okkupasjonen opphørt. - Og så er spørsmålet: Er det noen alternativer til det å bygge på dette - slik også Sikkerhetsrådet gjør? Jeg mener at svaret er nei, og jeg mener at også vi bør bidra. Og de som ikke vil det, må svare på: Hva vil man da gjøre? Hvem skal da styre Irak? Det sitter noen på Soria Moria som nå må besvare spørsmålene.

NATOs treningsmisjon er viktig og regjeringen har bestemt at vi nå samler den norske innsatsen her. Den vanskelige situasjonen er ikke et argument for mindre eller svakere internasjonal innsats. Den er et argument for økt og sterkere og mer samordnet internasjonal innsats.

Irak er av ytterste strategiske viktighet for Midtøsten og for verden. Å overlate Irak til seg selv, kan bety å overlate Midtøsten til mer ustabilitet. Ingen vil ta norske erklæringer om aktiv Midtøsten-politikk på alvor hvis vi ikke også fører en aktiv politikk for stabilitet og utvikling i Irak. Og uten stabilitet, ingen utvikling i Irak.

De transatlantiske forbindelser, Norge - NATO

Dette bringer meg til transatlantiske forhold. Når Irak-politikken kan bli et problem høsten 2005, kan det bare skyldes et meget forsinket forsøk på protest mot USA. Venstresiden skal åpenbart ha "noe". Men det er ikke mye sammenheng i en linje hvor det gis støtte til 150 ingeniørsoldater i 2003 og hvor en håndfull offiserer skal trekkes tilbake i 2005.

Noe av det samme ser vi Afghanistan, der et av den nye regjeringens partier støtter NATO-operasjonen ISAF, men er mot den USA-ledete "Enduring Freedom" - på tross av den åpenbare sammenheng mellom de to og den klare folkerettslige forankring. Det er åpenbart viktigere å være mot USA enn å være for det demokratiske Afghanistan.

Jeg har aldri lagt skjul på at jeg mener at NATO-samarbeidet og forholdet til USA er et kjernepunkt i norsk utenrikspolitikk. Det var åpenbart under den kalde krigen. Men er det slik at vi ikke lenger har bruk for våre venner når det ikke står en fiende utenfor døren? Dagbladet har fått det for seg at jeg går på "autopilot" når jeg fortsatt mener at langsiktige vennskap og allianser ikke går av moten.

Det betyr ikke at vi er enige med USA i alle spørsmål. Det har vært mange saker utover krigføringen i Irak, som Kyoto-prosessen, Den internasjonale straffedomstol eller Prøvestansavtalen. Men de er håndtert som uenighet mellom venner.

Etter mitt syn finnes det ikke noe reelt alternativ til det transatlantiske samarbeidet og til USAs rolle som vår viktigste allierte.

Vår alliansetilhørighet og opprettholdelse av solidariteten i alliansen har vært vår mest grunnleggende målsetting i møte også med nye sikkerhetspolitiske utfordringer. Som NATO-medlemmer utenfor EU har vi en sterk interesse av å bevare et sterkt og relevant NATO. Da må Norge bidra - og være pådriver for de politiske prosesser.

I en situasjon der vi må forberede oss på det ukjente der, burde det være hevet over tvil at vi må basere oss på tett samarbeid med dem som står oss nær. I en allianse må alle være sikre på at den dagen vi behøver assistanse, så stiller de andre opp.

Nettopp når truslene er ukjente og uforutsigbare, trenger vi faste holdepunkter. NATO har vært Norges sikkerhetspolitiske garanti - kall det gjerne "forsikring" - i hele etterkrigstiden.

Men ikke bare det: NATO er en avgjørende viktig aktør også i dagens verden. Verden har forandret seg dramatisk, og NATO har forandret seg med verden. Derfor er NATO i Afghanistan, i Sudan og i Irak. FN og Kofi Annan ber om mer NATO-innsats og EU-innsats på vegne av verdenssamfunnet.

I USA er det ca 5 millioner norsk-amerikanere. Svært mange av dem er opptatt av Norge, stolte av Norge og interessert i Norge. Et synlig bevis på det var da Norwegian American Foundation inviterte til avdukningen av statuen av Kronprinsesse Märtha i Washington D.C. for tre uker siden. Jeg har brukt tid på å besøke de norsk-amerikanske miljøene - ja, dette har gitt meg gode minner fra disse fire årene - og jeg har brukt tid til å oppmuntre den innsatsen de gjør for å bevare båndene til Norge. Dette er en viktig ressurs for oss.

Det er i Norges interesse å bevare gode relasjoner med USA uavhengig av hvem som sitter med makten her i landet og på andre siden av Atlanteren.

Samtidig må vi åpent erkjenne at det transatlantiske forholdet er i endring. I løpet av mine fire år som utenriksminister har jeg sett hvordan EUs utenriks- og sikkerhetspolitiske område vokser.

Vi får også en stadig tettere dialog mellom USA og EU utenfor NATO. For "utenforlandet Norge" vil dette være en av de viktigste utfordringene i tiden fremover.

Vi må ikke komme i en situasjon hvor vi tvinges til å velge mellom det atlantiske og det europeiske.

Vi må derfor, så langt vi formår, bidra til å trekke Europa og USA sammen. Vårt forhold til NATO og vårt forhold til EU er to sider av samme sak: Det handler om å bygge langsiktige allianser og partnerskap til felles beste.

Regjeringen har gjennom sin politikk søkt å fremme samarbeidet mellom EU og NATO på det politiske plan og i praksis. Et styrket transatlantisk samarbeid er fremfor alt avhengig av åpenhet og et strategisk partnerskap mellom NATO og

EU. Erfaringene med dette samarbeidet så langt er at det fungerer godt på bakken, i felt, og i de internasjonale operasjoner hvor NATO og EU deltar.

Men det politiske samarbeidet står langt tilbake. Fortsatt sprik mellom NATO og EU kan på sikt svekke organisasjonenes evne til å håndtere felles utfordringer, og i verste fall marginalisere NATO-samarbeidet.

Tettere konsultasjoner er viktig for Norge, ettersom det vil gi oss et viktig inntak til EUs sikkerhets- og forsvarspolitikk i kraft av vårt NATO-medlemskap. Som ikke-EU-medlem er tilgang til informasjon fra EU-systemet svært viktig for Norge. Regjeringen har arbeidet målrettet for å få best mulig informasjonstilgang.

Betydningen av samarbeid mellom NATO og EU ble nylig illustrert i forbindelse med Darfur-konflikten. Til tross for enkelte startvansker ble resultatet godt, og det representerer en fornuftig arbeidsdeling mellom organisasjonene.

EU - NATO, Norge - EU

Både EU og NATO er viktige drivkrefter for reform. Ønske om nærmere integrasjon - eller medlemskap - i disse organisasjonene har stimulert en lang rekke land til å gjøre demokratiske og institusjonelle reformer. - Reformer de kanskje ellers ikke ville gjort.

EU er i denne sammenhengen i en særstilling. Ønske om nærmere integrasjon med EU har stimulert en rekke land til dyptgripende demokratiske, økonomiske og politiske reformer. Dette er en prosess som fortsatt pågår. EU medvirker i stor grad til en fortsatt stabil utvikling i Øst-Europa, på Balkan og i Middelhavsregionen.

Da jeg overtok i 2001, var EU uten en klart formulert sikkerhetspolitisk plattform og med svært få virkemidler i form av sivilt personell eller militære styrker. EU-landene hadde sine nasjonale virkemidler, men det fantes få, om noen, felles planer for å utnytte disse ressursene.

EU har i løpet av de siste årene fått en klarere og mer enhetlig profil overfor omverdenen. Utviklingen har gitt EU krisehåndteringskapasitet. EU har

overtatt ansvaret for NATOs tidligere operasjon i Bosnia-Hercegovina, og har politioperasjoner i en rekke land. Vi har fått de militære innsatsstyrkene og det arbeides med å opprette en sivil krisehåndteringskapasitet.

Jeg ser det som viktig at Norge - som "utenforland" - at vi blir sett på som et land som allikevel er villig til å bidra på den europeiske arena. I dette perspektivet må vi se den riktignok ganske høye "EØS-kontingenten". Men den er et bidrag til å viske ut fattigdomskløften som går tvers gjennom Europa. Vi deltar i EUs innsatsstyrker sammen med Sverige, Finland og Estland. Vi bidrar til EU-operasjonen i Bosnia-Hercegovina - og til EUs politioperasjoner på Balkan - og vi bidrar til EUs fredsobservatører i Aceh, Indonesia.

Vi har støttet EU fordi vi trenger et handlekraftig Europa: Et EU som både vil og kan ta sin del av byrden ved å sikre internasjonal fred og stabilitet.

EUs økende integrasjon stiller imidlertid Norge overfor nye utfordringer. Jo flere aktører, og jo flere sektorer som koordineres internt i EU, jo vanskeligere har det blitt for små aktører utenfor EU å bli hørt.

Jeg har opplevd på nært hold hvordan Norge må arbeide stadig hardere gjennom både formelle og uformelle kanaler for å få frem våre synspunkter.

Et medlemskap i EU ville gjort det lettere å møte disse utfordringene. - Det visste jeg da vi forhandlet Sem-erklæringen - jeg visste da at vi ikke ville kunne reise EU-saken. Det kunne jeg akseptere fordi vi selvsagt ikke ville ha vært nærmere et medlemskap om mitt parti hadde fortsatt i opposisjon.

Men hva nå? Folkeavstemningene i Frankrike og Nederland har skjøvet dette spørsmålet ytterligere ut. Og EU må nok sortere ut sine konstitusjonsproblemer før vi igjen kan tenke på en norsk tidstabell. Men visjonen om Norges plass i EU og Europa har jeg alltid delt, og den visjonen skal jeg gi mitt bidrag til å holde ved like.

Vi ser altså at NATO og EU har fått viktige roller som globale aktører, oftest i samspill med FN. EU har imidlertid en betydelig større utenriks- og sikkerhetspolitisk "verktøykasse" enn NATO. Norges verdifellesskap og felles prioriteringer med EU er svært tydelig både når det gjelder militære og sivile operasjoner, utviklingssamarbeid, humanitær innsats og arbeid for fredelig

løsning av konflikter.

Fredsdiplomati, Norges rolle i fredsprosesser

På samme måte som militær innsats i fjerne strøk er nødvendig sikkerhetspolitikk i den globaliserte tidsalder, er vår diplomatiske innsats i fjerne strøk også blitt langt viktigere. Tidligere ble utviklingshjelp, fredsdiplomati og innsats for demokrati og menneskerettigheter gjerne sett på som "velmente gjerninger", men knapt som virkelig utenriks- og sikkerhetspolitikk. I dag er dette annerledes. Sikkerhetsutfordringer og utviklingsutfordringer er knyttet sammen på en helt annen måte enn før. Derfor har vi de siste fire årene gjennomført et taktskifte i norsk innsats for fredelig løsning av konflikter.

Når vårt siste budsjettforslag snart legges frem, vil det fremgå at vi på fire år har femdoblet budsjettene for støtte til fredelig konfliktløsning i regi av norske eller internasjonale aktører. Det er etablert en egen seksjon i Utenriksdepartementet for å styrke dette arbeidet. Vi har etablert en årlig "fredsmeglersamling", der verdens ledende fredsmeglere samles for å styrke det felles kunnskapsgrunnlaget som er knyttet til fredsdiplomati. Vi har en ny satsning underveis om religionens rolle i fredsprosesser: Det er et område hvor det er nokså klart at det i global sammenheng er vi i vårt sekulære samfunn som er "annerledes". Vi har etablert en betydelig bevilgning for forskningsvirksomhet om konfliktløsning, tilgjengelig for norske og internasjonale fagmiljøer.

Men økt ressursinnsats og mer systematisk arbeid er ikke nok alene. Når Norge har internasjonalt ry som en medspiller for fred, henger det blant annet sammen med at hovedlinjene i utenrikspolitikken har ligget fast, uansett hvilken regjering som har styrt. Det gjør at andre stater og internasjonale organisasjoner vet hvor de har oss. Det er viktig for et lite lands troverdighet, også i fredsprosesser.

For det er nemlig slik at skal du vinne fred, så må du også vinne venner. Det siste tiåret har Norge støttet freds- og forsoningsprosesser i Midt-Østen, Sri Lanka, Filippinene, Indonesia, Sudan, Uganda, Etiopia/Eritrea, Colombia, Haiti og Guatemala. I så å si alle disse fredsprosessene er USA vår nærmeste samarbeidspartner, dernest EU. Det skyldes at Norge ikke kan gjøre jobben alene.

Selv om noen har romantiske forestillinger om hvordan Norge kan forandre verden på egen hånd, er virkelighetens verden en ganske annen. Vi trenger samarbeid med og hjelp fra aktører som har større "muskler" enn Norge. For å si det enkelt: Vi trenger venner.

Det er også slik at hvis man skal bidra til en fredsprosess, så må man vinne tillit hos begge parter. Da kan du ikke samtidig alltid være først ute med høylydt kritikk og fordømmelser av den ene eller den andre part. Norge ville aldri ha spilt noen rolle i fredsprosessen i Midtøsten hvis vi gikk inn for boikott av Israel, for å ta ett eksempel. Det er en ærlig sak å ta side i en konflikt. Men da kan du ikke samtidig være tredjepart og megler i konflikten.

Norge vil være uegnet for fredsdiplomati dersom man følger en konfrontasjonslinje i utenrikspolitikken. Vi kan bare spille en konstruktiv global rolle dersom vi blir betraktet av andre stater og internasjonale organisasjoner som en medspiller, ikke dersom vi begrenser vår rolle til å komme med kritiske tilrop fra sidelinjen.

Vår evne til å utøve fredsdiplomati er derfor nært knyttet til den øvrige utenriks- og sikkerhetspolitikk vi fører, rett og slett til det at vi er til å stole på. I dette ligger også at vi ikke bør overspille Norges fortreffelighet. Det er nettopp gjennom lavmælt og diskret diplomati at en tredjepartsrolle muliggjøres. Fredsdiplomatiet er for viktig til å bli plassert i avdelingen for symbolpolitiske markedsføringsfremstøt. - Og her ligger også forklaringen på at jeg aldri har villet ta i bruk uttrykket "humanitær stormakt" om Norge.

Nordområdene

Nordområdenes strategiske og økonomiske betydning fremstår tydeligere og tydeligere.

Regjeringen har utformet en klar og robust politikk for nordområdene. Det innebærer økt innsats og bedre helhetstenkning omkring våre samlede interesser i nord.

I min tid har jeg lagt stor vekt på å få frem at vi er avhengige av å opprettholde de lange linjer og allianseforhold i vår utenriks- og sikkerhetspolitikk, samtidig som vi setter fokus på våre strategiske interesser i nord.

Forsvarets ressurser og tilstedeværelse i nord er selvsagt fortsatt viktig.

Ivaretakelse av norsk suverenitet, og suverene rettigheter er en primæroppgave for forsvaret. Kystvakten spiller her en viktig rolle i fredstid i nært samspill med Luftforsvarets enheter. Forsvaret bidrar også til samfunnssikkerhet og beredskap i de nordlige landsdelene.

Samtidig som vi sikrer en troverdig hevdelse av suverenitet og utøvelse av myndighet i våre havområder, er det viktig for Norge å fremstå som en troverdig bidragsyter til internasjonale militære operasjoner.

Enkelte har tatt til orde for å vokte vår suverenitet og interesser i Nordområdene med fregatter og økt militært nærvær på bekostning av vårt utenlandsengasjement. Nei, vi må greie begge deler - og vi får ikke mer "rett" av å sende fregatter til å patruljere Barentshavet.

Av en journalist ble jeg for en tid siden spurt om hva jeg husker som det vanskeligste og det beste minnet når jeg nå ser tilbake på mine fire år.

Det er den type spørsmål ingen liker å ta på sparket. Det er mye å velge imellom. Men journalister forventer et svar. - Jeg trakk da frem flodbølgekatastrofen som den vanskeligste - det var den tredje store ytre begivenhet i min periode.

Men mitt hyggeligste minne - og her har jeg mange å velge i - er i fra lanseringen av nordområdemeldingen og den mottakelsen jeg fikk, da den ble lagt frem i Tromsø i mai. Reaksjonene i Oslo var mer avmålte, men i Tromsø fikk vi en engasjert og positiv respons. Det medførte følgende forsideoppslag i Bladet Tromsø like etterpå: "Sytpeisan finnes i sør". De positive tilbakemeldingene i nord etter hvert ga gjenklang også i sør. Debatten i Stortinget i juni viste at det var bred enighet om hovedlinjene i meldingen.

Nordområdemeldingen var den første egne stortingsmelding om situasjonen i nord etter den kalde krigen. Med nordområdemeldingen klarte regjeringen å trekke norsk politisk oppmerksomhet nordover. Vi fikk samtidig utviklet en tydeligere "realpolitisk" dimensjon i norsk utenrikspolitikk. Vi fikk satt fokus på våre egeninteresser, uten å miste verden av syne.

Norske interesser i nord dreier seg i dag i økende grad om bærekraftig utnyttelse av naturressurser, overvåking av det sårbare miljø og styrking av næringsinteresser. Ja, selve stikkordet er muligheter.

Jeg vil ikke nøle med å si at nordområdepolitikken i dag er blant de aller viktigste elementene i norsk utenrikspolitikk. Det er her Norge møter de store utfordringer i kommende tiår. Det gjelder den generelle utenrikspolitikken, det gjelder olje- og energipolitikk, det gjelder miljø og det gjelder forsvaret.

Nordområdespørsmålene er også av betydning for andre land. For oss dreier naturgassen i Barentshavet seg om næringsutvikling i en landsdel med behov for nye arbeidsplasser og vekst. For andre - som USA og Europa - dreier det seg om langsiktig sikring av energiforsyning.

Olje og gass er den nye drivkraft i nord. Det er dette som mer enn noe annet gjør Nordområdene interessante for andre land. Og det er nok derfor meldingen ble så positivt mottatt.

Meldingen bygget på en enkel erkjennelse. Nordområdepolitikken må utformes i aktiv dialog med andre land. Dette betyr at vi må videreutvikle samarbeidet med Russland, bilateralt så vel som innenfor Barentssamarbeidet.

Vi må arbeide aktivt innenfor Arktisk Råd, som får en stadig større rolle i arbeidet med miljøproblemene i nord. Og vi må ha en nær dialog med andre land som på den ene eller annen måte har interesser i nord. - Dette som kalles "nordområdedialoger", som vi er i gang med overfor en del land.

Norge - Russland

Regjeringen har hele tiden lagt stor vekt på å styrke samarbeidet med Russland. Vi forvalter store ressurser sammen med russerne i nord, og vi har naturligvis mange felles interesser.

Det er nå stor optimisme, både på russisk og norsk side. Det fikk jeg et klart inntrykk av under mitt besøk til Murmansk, Arkhangelsk og Kirkenes i januar og i april. - Mye av optimismen er knyttet til planene om utnyttelse av olje- og gassressursene og annen næringsutvikling.

Vi er meget tilfreds med at Statoil og Hydro er blant de fem oljeselskapene i verden som Gazprom synes å ønske å forhandle med når det gjelder deltakelse på Sjtokman-feltet. Dette har vært en meget høyt prioritert sak for Regjeringen.

Vi har også utviklet en god dialog med russiske myndigheter om å videreutvikle samarbeidet innen sjøsikkerhet og oljevernberedskap i Nordområdene. Bakteppet er naturligvis den økende transporten av olje fra russiske nordområder langs norskekysten.

Et fremtidig siktemål må være å få til felles standarder for bærekraftig utvikling og miljøhensyn for hele det arktiske området.

Forsvarets ressurser er av stor betydning både ved redningsaksjoner og ved statlige aksjoner mot akutt forurensning til sjøs.

Kystvakten spiller en viktig rolle. Etter min mening gjør Kystvakten i dag en utmerket jobb med å utøve fiskerijurisdiksjon i våre nordlige farvann og dermed bidra til en bærekraftig forvaltning av marine ressurser i Barentshavet.

Den nylig avholdte rednings- og beredskapsøvelsen "Barents Rescue" var et viktig bidrag til utviklingen av grenseoverskridende samarbeid på et livsviktig felt. Øvelsen var et godt eksempel på den positive utviklingen for samarbeidet i Barentsregionen.

I nordområdemeldingen pekte vi på at Barentssamarbeidet er et viktig instrument for nordområdepolitikken. Vi fremhevet ønsket om å evaluere, effektivisere og styrke dette samarbeidet. - Blant annet ved at det etableres et internasjonalt sekretariat for Barentssamarbeidet, for eksempel i Kirkenes.

Atomsikkerhet er et annet sentralt tema i det norsk-russiske samarbeidet. På Kolahalvøya finnes det som kjent verdens største konsentrasjon av atominstallasjoner. De utgjør en fare for miljøet - og en fare for at radioaktivt materiale kan komme på avveier.

"11. september" bidro sterkest til at det internasjonale samfunn ble klar over sammenhengen mellom terrorisme og lagre av kjernefysiske våpen og materiale. G8-landenes "Globale Partnerskap mot spredning av masseødeleggelsesvåpen og

-materiale" ble lansert i 2002 som et ledd i kampen mot internasjonal terrorisme.

For Norge var det svært viktig å ta del i dette arbeidet fra første stund. Norge var det første landet utenfor G8 som i 2003 påtok seg oppgaver gjennom partnerskapsinitiativet.

Opphugging av atomubåter i Nordvest-Russland er blant de oppgavene som G8-partnerskapet prioriterer, og som Norge nå er kommet godt i gang med.

De siste 10 årene har Norge bidratt med mer enn 1 milliard kroner til tiltak for å forbedre atomsikkerheten i våre nærområder, først og fremst i Nordvest-Russland. Det er allerede oppnådd mange konkrete resultater på dette området, og det er utviklet en gjensidig forståelse og tillit som for bare noen få år siden ville være utenkelig. Vi er godt i gang med å løse oppgaven - og det er mitt ønske at vi skal holde fast ved denne prioritering til oppgaven er løst.

Det vanskeligste, uløste problemet knytter seg til delelinjen. Og her er det nødvendig å si at her er det viktigere med en god avtale enn en rask avtale.

Norges ansvarlige og troverdige utøvelse av våre rettigheter og forpliktelser i Fiskevernsonen ved Svalbard er en sentral del av norsk nordområdepolitikk. Formålet med Vernesonen er først og fremst å sikre en ansvarlig bevaring og forvaltning av de levende ressursene i dette havområdet, som er oppvekstområde for viktige fiskebestander.

Det er ulike syn på Svalbardtraktatens geografiske virkeområde. Fra norsk side har det alltid vært lagt til grunn at traktaten i samsvar med sin ordlyd bare kommer til anvendelse på øyene og i territorialfarvannet. I tilknytning til potensielle økonomiske interesser har imidlertid andre stater hevdet det syn at traktaten også kommer til anvendelse i havområdene utenfor territorialfarvannet. Det er likevel ikke slik at de stater som er uenige i det norske synet har en felles oppfatning. Norske tiltak i Vernesonen er blitt møtt med protester, men tiltakene har i praksis i det vesentlige blitt respektert helt siden den ble opprettet i 1977.

Et nylig eksempel er knyttet til fisket etter norsk vårgytende sild. Denne svært viktige bestanden har et vandringsmønster som innebærer at den i perioder er

fangstbar i Vernesonen. Det har de to siste årene ikke vært mulig å komme til enighet mellom kyststatene om fordelingen av totalkvoten for denne bestanden.

Jeg mener meget bestemt at Norge ikke i lengden kan akseptere at vi får en andel av ressursene som er vesentlig lavere enn det sonetilhørigheten skulle tilsi - og jeg har vært villig til å stå fast på dette. Som følge av manglende enighet har det vært opp til de enkelte land selv å fastsette reguleringer.

Både i fjor og i år stengte norske myndigheter Vernesonen for sildefiske når kvotene var oppfisket, i år med virkning fra midnatt natt til fredag 23. september. Selv om det var et stort antall fartøyer i aktivt fiske helt frem til stengningen ble iverksatt, stanset disse fisket i tråd med den norske beslutningen. Dette tjener etter vårt syn alle berørte parter.

FN, toppmøtet, ikke-spredning- og nedrustningsarbeidet

Kjære forsamling,

I en verden der økonomi og sikkerhet er globalisert, er de felles utfordringene større, og FN er mer etterspurt enn noen gang.

Jeg har allerede nevnt Sudan, og listen over andre områder er lang - ta Afghanistan, Irak, Liberia, Kongo, Kosovo, Bosnia, Øst-Timor og Aceh.

Det er behov for fredsbevarende operasjoner, sivil administrasjon, støtte til valgprosesser, avvæpningsprosesser, menneskerettighetsovervåkning, humanitær bistand og naturligvis langsiktig utviklingshjelp.

En utfordring for FN-systemet er at ulike FN-aktører ivaretar ulike funksjoner; UNHCR, UNDP, WHO, UNICEF. Dette har bidratt til at den internasjonale innsatsen ofte er blitt fragmentert og det i samfunn som allerede er i oppløsning.

Nye globale sikkerhetstrusler, menneskerettighets- og demokratiproblemer og behovet for økonomisk utvikling krever en slagkraftig verdensorganisasjon.

Regjeringen engasjerte seg aktivt i arbeidet forut for FNs toppmøte i forrige

måned. Resultatet fra toppmøtet ble dessverre ikke så godt som vi hadde håpet - men heller ikke så negativt som deler av norsk presse skulle ha det til.

For det første; sluttdokumentet fra toppmøtet bekrefter en bred definisjon der både utvikling, fred, sikkerhet og menneskerettigheter sees i sammenheng. Det internasjonale ansvar for å beskytte sivilbefolkningen mot overgrep, det såkalte "responsibility to protect", er for første gang reflektert i et forpliktende FN-dokument. Dette er i seg selv gledelig. For det andre fikk vi bekreftet at FN-pakten skal legges til grunn og overholdes med hensyn til vilkårene for maktbruk. For det tredje er enigheten om opprettelse av et menneskerettighetsråd gledelig, selv om det her gjenstår videre forhandlinger med hensyn til mandat, medlemskap og funksjonsmåte, før vi kan trekke de endelige konklusjoner. Til sist mener jeg at opprettelsen av en fredsbyggingskommisjon i FN er viktig. Det samme gjelder et fredsbyggingsfond for å sikre mer effektiv bistand etter konflikt.

Derimot er det helt klart skuffende at man ikke lyktes å enes om en definisjon av terrorisme. Det gjør forhandlingene om en omfattende terrorismekonvensjon vanskelig.

Jeg ble forut for toppmøtet anmodet av generalsekretær Kofi Annan om å bistå med å bryte den fastlåste situasjonen i arbeidet med ikke-spredning av masseødeleggelsesvåpen og nedrustning.

Bakgrunnen for henvendelsen fra Generalsekretæren var at Tilsynskonferansen for ikke-spredningsavtalen (NPT) bare tre måneder før toppmøtet endte i fullt sammenbrudd.

Kjernefysisk ikke-spredning og nedrustning er svært viktig for vår sikkerhet. Selv om vi ikke lenger frykter en atomkrig, slik vi gjorde under den kalde krigen, er kjernefysiske våpen og materiale på avveie en av de desidert største truslene vi står overfor.

Regjeringen har derfor i fire år inntatt en aktiv rolle i det internasjonale arbeidet for å forhindre dette.

Ikke-spredningsavtalen er en hjørnestein i kampen mot spredning av masseødeleggelsesvåpen. Den er et avgjørende element i å ivareta vår kollektive

sikkerhet, og har vært en suksess, men den er under økende press.

Sammenbruddet av tilsynskonferansen i mai understreker dette. Uenigheten truer hele det internasjonale ikkespredningss- og nedrustningsregimet.

Uenigheten er dyp mellom de land som mener at hovedfokuset må ligge på arbeidet for å hindre ytterligere spredning av kjernevåpen, og på den annen side de land som mener at atommaktene ikke er kommet langt nok i å møte sine nedrustningsforpliktelser.

Fra vår side var det klart at dette ikke måtte bli et kompromiss for enhver pris, men et kompromiss som brakte ikke-sprednings og nedrustningsarbeidet fremover.

I arbeidet frem mot toppmøtet konsulterte vi land fra ulike geografiske grupper. Og i løpet av kort tid utkrystalliserte det seg en kjernegruppe på syv land: Foruten Norge deltok Australia, Chile, Indonesia, Romania, Storbritannia og Sør-Afrika.

Det faktum at vi kunne samle så ulike land som Storbritannia, Sør-Afrika og Indonesia om en felles erklæring på kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning, er i seg selv en bragd. Disse tre landene sto tildels hardt mot hverandre under tilsynskonferansen bare tre måneder tidligere.

I løpet av kort tid maktet vi å samle nærmere 80 land bak initiativet.

Til tross for vår innsats - og den støtte vi fikk - lyktes det imidlertid ikke å komme til enighet i de endelige tekstforhandlingene og sluttresultatet ble altså igjen skuffende.

Det var liten reell forhandlingsvilje hos et fåtall land som USA, India, Pakistan og Egypt.

Det var uansett positivt at land fra ulike regioner og med ulike tilnærminger kunne samle seg om en sterk og handlingsrettet tekst. Dette gir inspirasjon for det videre arbeid.

Nå er det en langt bredere internasjonal enighet om viktige ikke-sprednings- og

nedrustningsspørsmål enn bare for noen måneder siden.

Dette viser at engasjement nytter - selv om verken toppmøtet eller Tilsynskonferansen ikke ga de ønskede resultater. Jeg er selvsagt skuffet over at vårt ikke-spredningsinitiativ ikke nådde gjennom. Men initiativet er ikke dødt.

Som eneste land ble Norge fremhevet i generalsekretær Kofi Annans innlegg til toppmøtet - og dette forplikter. Vi har derfor tatt konkrete initiativ etter FN-toppmøtet for å forsøke å bringe initiativet videre, og jeg føler meg trygg på at min etterfølger vil ta opp denne tråden etter regjeringsskiftet.

Kjære forsamling,

Fire år som utenriksminister i Norge har vært et stort privilegium. Dette er min siste store tale som utenriksminister - ja, en slags avskjedstale. Jeg er glad for å kunne avslutte her på Oslo Militære Samfund. Her vet jeg at engasjementet er stort og spørsmålene er mange.

Takk for oppmerksomheten

Kilde
http://odin.dep.no/odinarkiv/norsk/bondevikII/ud/taler/032171-090431/dok-bn.html

Emneoversigt
11. september, Irak, Krig, Terrorisme, Utenrikspolitikk

URI
https://www.virksommeord.no/tale/vi-kan-ikke-overlate-kampen-mot-terrorisme-til-andre